

Tussenstop Westerbork
Gedropt boven Drenthe
Jeugd in Hooghalen in 1945
Herdenking in het bos
Wat Joosten maakt dat smaakt

Herdenking bevrijding kamp Westerbork - 12 april 2005

Prinses Margriet legt een krans bij het Nationaal Monument in het voormalige Kamp Westerbork.

Fotowerk omslag:
T.L. Kroes

Inhoud

- II: **Herdenking bevrijding kamp Westerbork - 12 april 1945**
T.L. Kroes
- 1-5 **Tussenstop Westerbork**
F. Timmerman
- 6-9 **Gedropt boven Drenthe**
T.L. Kroes
- 10-17 **Jeugd in Hooghalen in 1945**
B. Plenter
- 18-20 **Herdenking in het bos**
T.L. Kroes
- 21-31 **Wat Joosten maakt dat smaakt!**
H. Martena
- 32 **Bestuursmededelingen**
Rectificatie
- 33 **Herdenking - 20 april 1945**
T.L. Kroes

Foto's omslag voorzijde:

- Kinderen tijdens de herdenking in Kamp Westerbork op 12 april jl.
- Kaartfragment: Historische Atlas Drenthe, kaart 187 (situatie 1914)
- Kleine foto's van boven naar beneden:
 - Prinses Margriet tijdens de kranslegging;
 - krans van de Duitse en Nederlandse regering;
 - meisjes met een anjer

Foto's omslag achterzijde:

- Mevr. G. Hunse-Bruulsema uit Canada was aanwezig bij de herdenking op 20 april 2005;
- Schoolkinderen uit Westerbork legden elk een roos bij het monument.

Adressen auteurs:

- T.L. Kroes, Hijkerweg 19, 9411 LS Beilen.
- H. Martena, Schapendrift 109, 9411 BN Beilen
- B. Plenter, Merelstraat 24, 7944 AG Meppel
- F. Timmerman, Laaghalerstraat 25, 9414 AJ Hooghalen

Prijs: € 4,50

Hoofd- en eindredactie

vakature - hoofdredacteur
T.L. Kroes (eindredacteur), Hijkerweg 19,
9411 LS Beilen, tel. 0593-541581.

Redactie-leden

drs. R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM
Dwingeloo, tel. 0593-541844.
J. Hoogeveen-Zuidberg, Westeinde 23,
9415 PG Hijken, tel. 0593-524615.
H. Martena, Schapendrift 109,
9411 BN Beilen, tel. 0593-524623.
B. Oosting, Klatering 36,
9411 XH Beilen, tel. 0593-525897
F. Timmerman, Laaghalerstraat 25,
9414 AJ Hooghalen, tel. 0593-592225.
F. Timmerman-Stevens, Smilderweg 2D,
9414 AD Hooghalen, tel. 0593-592251.

Bestuur

drs. G.J. Dijkstra (voorzitter), Pinkster-
bloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848.
W. Bazuin-Brinkman (secretaris),
Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen,
tel. 0593-592657.
H.J. Vos (penningmeester), Oosteinde 12,
9415 PA Hijken, tel. 0593-523028.
G. Drenth-Barkhof (ledenadministrateur),
Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen,
tel. 0593-524440.
E. Beuving, Pr. Bernhardstraat 1K,
9411 KH Beilen, tel. 0593-524382.
F. Biemold, Vonderkampen 136,
9411 RH Beilen, tel. 0593-524772.
H.L.G. Schuur, Nieuwe Es 10,
9418 PS Wijster, tel. 0593-562412.
J. Vrijs, Julianastraat 16,
9411 PL Beilen, tel. 0593-542351.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt
€ 15,-. Bankrekeningnummer: 3065.27.774
t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen. Rekening-
nummer Postbank: 3090700 t.n.v. Hist. Ver.
Gem. Beilen.

Opgave lidmaatschap en ledenadministratie:
G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20,
9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.

Het opzeggen van een lidmaatschap dient
SCHRIFTELIJK te geschieden bij G. Drenth-
Barkhof voor 1 november. Voor alle infor-
matie betreffende het tijdschrift:

G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20,
9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.

Copyright

Het overnemen van foto's en/of artikelen
of delen daarvan is slechts toegestaan na ver-
kregen schriftelijke toestemming van de
eindredacteur.

Productie: Uitgeverij Drenthe

Druk: Fa. Kerkhove

ISSN-nummer: 1380-3301

Herdenking - 20 april 2005

*Foto's van boven
naar beneden:*

- *Kinderen van
de basisscholen
De Lindelaar
en De Weg-
wijzer lazen de
namen van
omgekomen
veretsstrijders
voor.*

- *Een lid van de
Johan Willem
Friso Kapel
blies de taptoe.
- Het monument
na de
kransleg-ging.
(Foto's:
T.L. Kroes)*

Tussenstop Westerbork

F. Timmerman

Zestig jaar geleden werd Noord-Nederland bevrijd. Jaarlijks wordt de nationale dodenherdenking gehouden en vieren wij bevrijdingsdag. Herdenken?

Wat herdenk je en hoe kijk je terug?

Natuurlijk zullen velen deze vragen op verschillende manieren beantwoorden. Sommigen hechten weinig waarde aan deze donkere periode in de geschiedenis. Herdenken blijft dan slechts zoiets van: 'Dat nooit weer'. De Engelsen hebben een gezegde dat hier goed bij past: 'Never dwell on the past'. Dit betekent ongeveer dat je niet bij het verleden moet blijven stilstaan. Maar dat is nu juist wat je wel doet bij een herdenking. Je staat stil en blikt terug. Een historicus hoort niet te zeggen, dat iets van vóór zijn tijd is. Misschien geldt dat wel in 't algemeen. Ook al heb je de bevrijding niet meegemaakt, toch houdt zij haar waarde.

Wat is de waarde van herdenken? Wat herdenk je eigenlijk en hoe kijk je terug op een oorlog die bijna voltooid verleden tijd is geworden?

De meidagen van 1940 vormen een breekpunt in de geschiedenis van Europa. Hoewel de oorlog al in 1939 was uitgebroken, wierp het spook van de Duitse expansiedrang nu overduidelijk zijn masker af. De neutraliteit van Nederland gaf geen bescherming meer. De tijd van voor 1940 verschilt fundamenteel van de naoorlogse periode. Voor velen van ons is zestig jaar later deze 'overgang' moeilijk te begrijpen. We kennen de oorlog slechts uit verhalen, en in sommige gevallen weten we iets van de vragen waar getuigen mee bleven zitten. De oorlog bracht de stille vijver, die Nederland was, in heftige beroering. De getuigenissen hiervan zijn als rimpels die zich over het oppervlak verspreiden. Hoe verder weg van de kern, hoe minder beweging in het water. Hoewel de getuigen langzaam verdwijnen, hun verhalen blijven. Voor ons is het de vraag, wat wij hiermee doen.

Zonder teveel overhoop te willen halen, probeer je door de verhalen de kern terug te vinden. Persoonlijke getuigenissen vormen de schets, maar deze zijn altijd op een bepaalde manier ingekleurd. Dit verklaart ook waarom sommige verhalen elkaar tegenspreken. Dit verschijnsel heeft een beduidende rol in rechtszaken gespeeld, waarbij getuigen werden opgeroepen. Maar juist die getuigen waren

heel belangrijk om de waarheid boven water te krijgen. Na de oorlog werd er veel aandacht gegeven aan de wederopbouw van Nederland. Daarbij werden de jaren '40-'45 het liefst onbesproken gelaten. Bij de 25ste dodenherdenking, op 4 mei 1970, werd op het voormalige terrein van kamp Westerbork een monument opgericht: het stootblok, de muur erachter en de opgebroken rails is het symbool van Durchgangslager Westerbork geworden. Toch werden in 1971 de laatste barakken afgebroken! De historische waarde van de barakken werd niet erg gewaardeerd. En hoewel er in 1971 al gedacht werd over een Herinneringscentrum, duurde het nog tot 1983 voor dit werd gerealiseerd. Dat dit een eenvoudig houten gebouw werd, is veelzeggend. De opening van dit centrum door koningin Beatrix is overigens één van mijn vroegste herinneringen.

In 1992 werd het kampterrein grondig heringericht. Er is geprobeerd om de ligging van de barakken duidelijk te maken. Dit geeft wel aan dat men over deze periode uit de Nederlandse geschiedenis, en de overblijfselen daarvan, toch anders is gaan denken.

In veel oorlogsboeken en -films is een duidelijk verschil tussen recht en onrecht. Helden worden tegenover schurken geplaatst, goed tegenover fout. Hoewel dit een tamelijk eenzijdige benadering is, geeft het wel aan dat de strijd tussen goed en kwaad in de oorlogsjaren heel duidelijk naar voren kwam. Dat er ook een groot grijs gebied van mensen die 'de kat uit de boom keken' tussen ligt,

Ralph Prins: Het Nationaal Monument Westerbork

Sporen bij Kamp Westerbork. Het treintracé is nog duidelijk te zien.

Gedeeltelijke reconstructie van een barak op het terrein van Kamp Westerbork

De woning van kampcommandant Gemmeker is niet ten prooi gevallen aan de afbraakwoede die in de zeventiger jaren heerste.

Voorafgaand aan de herdenking op 12 april 2005 vertelden oud-bewoners van het Kamp Westerbork over hun leven in de barakken.

Bloemen bij het Nationaal Monument, gelegd tijdens de herdenking op 12 april 2005

is niet altijd even goed belicht. Men zegt wel, dat een crisis het beste én het slechtste in de mens naar boven brengt. Misschien is dit een verklaring voor de onbegrijpelijke wreedheid van zoveel mensen.

Zonder echter velen achteraf van passiviteit te beschuldigen, kun je wel constateren dat grote groepen in de samenleving zich afzijdig hielden van protest of verzet.

Als je het nazisysteem achteraf beschouwt, zie je hoe doortrapt de leiders waren. In eerste instantie misleidden zij hun eigen volk. Dit begon bij een strakke organisatie en een groep van getrouwen. Met hun hulp en een uitgekookte politiek bouwden zij een lastercampagne op tegen een gezamenlijke vijand, in dit geval de joden en groepen die buiten de maatschappij stonden. Zij ondersteunden dit met een voor Duitsland goed economisch beleid (veel werkgelegenheid), en wonnen de steun van de bevolking. Daarnaast maakten de nazi's gebruik van de wraakgevoelens over de Duitse nederlaag in de Eerste Wereldoorlog. Ook de crisisjaren vanaf 1929 werden optimaal uitgebuit om de eigen democratische regering zwart te maken. Toen er voldoende steun was, kon Hitler zelfs het staatshoofd worden. Zo bouwden zij een eigen maatschappij op, gebaseerd op de nazi-ideologie. Wie niet wilde meewerken, werd buitenspel gezet, of kreeg te maken met terreur. De dreiging hiervan was voor een groot gedeelte van de bevolking voldoende om zich te schikken naar de wensen van de nieuwe machthebbers. Door de eigen volgelingen een ideaal voor te houden, en hun verantwoordelijkheden te geven om dit te verwezenlijken, kregen de nazi's steeds meer steun. Daarbij was de economische kracht van Duitsland voldoende om dit systeem met geweld aan heel Europa op te leggen. Juist doordat veel mensen de echte aard van de nazi's en de doelen die werden nagestreefd niet doorhadden, was er sprake van volgzzaamheid. Dit systeem werd na mei 1940 ook in andere Europese landen doorgevoerd. Het beïnvloeden van het menselijk denken door propaganda en terreur vormt een verklaring voor het krediet dat Hitler en de nazi's opbouwden, vooral bij het Duitse volk zelf.

Het zou te ver voeren om allerlei voorbeelden bij bovenstaande opmerkingen te noemen. Bovendien zijn er legio voortreffelijke boeken over gepubliceerd. Maar op één voorbeeld van het doortrapte nazi-systeem wil ik toch ingaan.

In Kamp Westerbork kregen ook joden verantwoordelijkheid over hun medegevangenen. In de Ordedienst (OD) en andere ondersteunende eenheden kregen zij een baantje dat hen tijdelijk van transporten vrijstelde. Ook werden joden wel gedwongen buiten

het kamp te werken, en om te voorkomen dat zij dan zouden vluchten, werd bedreigd dat hun familie met het eerstvolgende transport gedeporteerd zou worden. Deportatie hing als een zwaard van Damocles boven de hoofden van de inwoners van Lager Westerbork. Angst zorgde ervoor, dat zo weinigen geprobeerd hebben te ontsnappen.

De transporten op dinsdag bepaalden het ritme van het leven in het kamp. Het was zaak een baantje te vinden in het kamp, en in elk geval moest men voorkomen om in de strafbarakken terecht te komen. De strafgevallenen vertrokken meestal met het eerstvolgende transport. Voor hen gold 'terugkeer ongewenst'.¹⁾

Daarbij had het kamp ook invloed op het omliggende gebied, vooral de mensen in en rond Hooghalen kregen met joden uit het kamp te maken. Zo vertelden Jantinus Schutten en zijn vrouw dat veel Hooghalers medelijden hadden met de joden, maar dat men door bijvoorbeeld aardappelen aan het kamp te verkopen ook voordeel hadden van de aanwezigheid van Lager Westerbork. In onze ogen nu een dubbele houding.

Op de boerderij van Schutten kwamen vaak mensen uit het kamp aardappels rooien. Ze werden dan wel bewaakt, maar deze Duitse bewakers 'waren de slechtste niet'. Ook vertelde Schutten dat postbode Talens veelal illegaal post in en uit het kamp smokkelde. De vader van Jantinus heeft geen joden helpen ontsnappen, maar hij had wel onderduikers. Hij wilde die niet in gevaar brengen. Andere omwonenden van het kamp hebben verscheidene malen joden helpen ontvluchten. Er wisten totaal 210 mensen uit het kamp te ontsnappen.²⁾ Maar vaak merkten helpers dat men liever in het kamp bleef om te voorkomen dat familie of anderen uit dezelfde barak op transport gezet zouden worden. Ze werden dus niet alleen door prikkeldraad en wachttorens gevangen gehouden, maar ook door dreigementen, en dan was er nog de illusie dat het 'in het oosten' allemaal wel mee zou vallen. Dit laatste werd in Kamp Westerbork doelbewust de mensen voorgehouden. Sommigen probeerden pas vanuit de trein te ontsnappen. Dan kregen de achterblijvenden geen moeilijkheden. Dit geeft aan, dat 'het systeem van de valse hoop' vele kampbewoners en ook vele Nederlanders buiten de kampen in een ijzeren greep hield.

De angst voor terreur loopt als een rode draad door deze zwarte bladzijde van onze geschiedenis. Bij het bestuderen van deze periode, dringt zich onherroepelijk vragen op als: Hoe kon dit zo komen? Hoe was dit toch mogelijk? Hoe konden mensen elkaar dit aandoen?

Misschien gaat dit vandaag nog op als je kijkt naar tegenstellingen en haat in de wereld. Toch waren er mensen die het kwade wilden overwinnen door het goede te doen. Een voorbeeld hiervan is het

Wachttorens

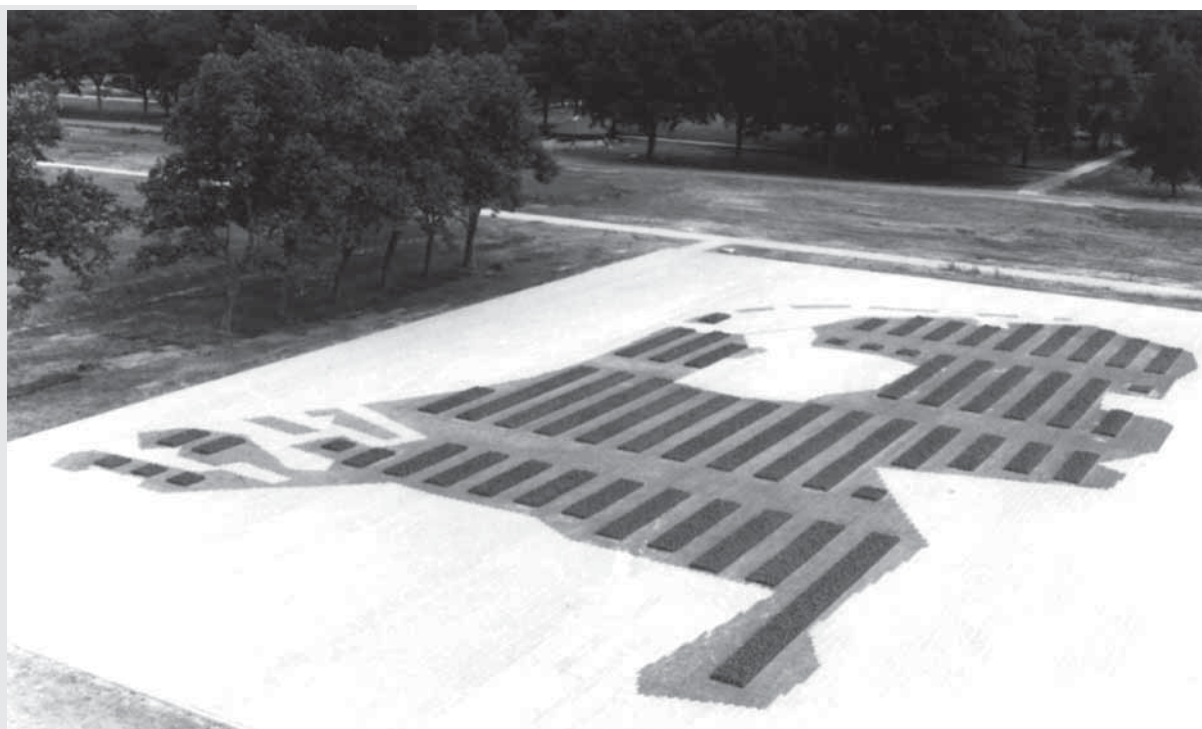

Elke steen symboliseert een joods slachtoffer van het nazi-regime.

Noten

- 1) *Rückkehr Unerwünscht*
RU was een afkorting die veelal verzetsmensen op hun transportpapier kregen. Dit geeft goed weer hoe de nazi's over tegenstanders dachten. *Geschiedenis van een plek. Concentratiekamp Amersfoort*, Epe 1980, blz. 72.
- 2) Dirk Mulder, *Kamp Westerbork, voorportaal van de vernietiging*, Hooghalen 2003, blz.18.

*De 102.000 stenen op het appel-
terrein*

*Het Herinneringscentrum Kamp
Westerbork is in 1983 officieel
geopend. Dat dit pas bijna veertig
jaar na afloop van de oorlog
gebeurde, zegt veel over hoe er
met de herinnering aan de 'de
oorlog' is omgegaan (tekst website
Herinneringscentrum Kamp
Westerbork).*

feit dat boer Schutten op Oosthalen kampcommandant Gemmeker heeft geholpen na een ongeluk. Deze was met zijn auto in een flauwe bocht tegen een boom gevlogen en gewond geraakt. Schutten liet een dokter waarschuwen en heeft de SS-er met een deken warm gehouden. Toen Schutten later naar het kamp ging om zijn deken terug te vragen, vroeg Gemmeker waarom hij hem had geholpen. Schutten antwoordde eenvoudig: 'Dit was mijn christenplicht'. Wij mogen aannemen dat Gemmeker de intrinsieke waarde van dit antwoord niet heeft begrepen. Schutten kreeg overigens een andere deken terug. Die heeft nog jaren als tafelkleed gediend, wist zijn zoon te vertellen.

Uiteindelijk zou de waarde van herdenken wel eens kunnen zijn dat we onszelf afvragen: 'Wat zou ik in die situatie hebben gedaan?'

De geschiedenis heeft ons geleerd dat wij onszelf niet al te veel heldendaden moeten toedichten.

Verantwoording foto's

Herinneringscentrum Kamp Westerbork: de foto's op blz. 2, 4 en 5 bovenaan.

F. Timmerman: blz. 2 midden, blz. 3 linksboven, blz. 4 midden en blz. 5 links.

T.L. Kroes/foto-archief Historische Vereniging Gemeente Beilen (HVGB): blz. 2 onderaan; blz. 3 midden/onderaan.

Gedropt boven Drenthe

**Willem van der Veer,
van 9 oktober 1944 tot
de Bevrijding**

**Willem van der Veer werd in de herfst van 1944
boven Drenthe gedropt om het verzet te helpen en
voorbereidingen te treffen voor de naderende
bevrijding.**

T.L. Kroes

Willem van der Veer was ten tijde van de Duitse inval in mei 1940 marechaussee te voet bij de brigade Roosendaal, van waaruit hij Engeland wist te bereiken. Hij werd daar opgeleid tot geheim agent. In de herfst van 1944 werd hij boven Drenthe gedropt om het verzet te helpen en voorbereidingen te treffen voor de naderende bevrijding.

Begin april j.l. belde ik Willem van der Veer op en vroeg hem of er een mogelijkheid was voor een vraaggesprek. Hij antwoordde, dat hij op 12 april naar Kamp Westerbork zou gaan om de officiële herdenking bij te wonen. "Dan hebben we wel even een half uurtje," zei hij. Hij wist evenwel dat er van een rustig gesprek geen sprake zou zijn, en daarom overhandigde hij mij een envelop met de mededeling dat ik ongeremd van de inhoud gebruik mocht maken, mits ik maar zorgde voor een correcte verantwoording. Het bleek dat hij *In het Hol van de Leeuw*¹⁾, het manuscript voor een uitgave van de Stich-

9 Oktober 1944

Gedropt worden boven vijandelijk gebied was een sprong in het ongewisse. Als je door de Duitsers werd gevangengenomen, betekende dat onherroepelijk de dood. Van der Veer zou vooral moeten werken in Westerbork en omgeving. De opdracht was tamelijk vrijblijvend: het opleiden van verzetsgroepen in het noorden van het land die later de oprukkende geallieerde legers moesten bijstaan. Radio Oranje had op 7 oktober het Drentse verzet een bericht doen weten: 'Napoleon heeft het ook gedaan'. Er werd teruggeseind: 'Kees doet een goede vangst vannacht,' hetgeen betekende dat het ontvangstcomité tussen elf en twaalf uur 's nachts op het droppingterrein aanwezig zou zijn.

Op 9 oktober 1944 gingen Van der Veer en zijn maat Rudy Blatt die boven Zuid-Drenthe zou afspringen, omstreeks 10 uur aan boord van een Stirling bommenwerper. Tijdens de vlucht werd er laag gevlogen om niet door de Duitse radar 'gezien' te worden. Er werd

Noten

- 1) W. van der Veer *In het Hol van de Leeuw*, Museum-brochure nr. 25, een uitgave van de Stichting Vrienden van het Marechausseemuseum, z.j.

ting Vrienden van het Marechausseemuseum mij in m'n handen had gedrukt.

In dit artikel wordt een beknopt overzicht gegeven van zijn wederwaardigheden vanaf 9 oktober 1944 tot en met de bevrijding van Kamp Westerbork. Dit kamp hoorde tot de voormalige gemeente Westerbork, maar de voormalige gemeente Beilen heeft zich hierbij altijd nauw betrokken gevoeld; Hooghalen lag als het ware tegen het kamp aan.

Voor de integrale inhoud van het verhaal van Willem van der Veer verwijs ik u naar de gegevens die hierover bij dit artikel vermeld staan.

Belangstellenden bekijken de bloemen die op 12 april j.l. tijdens de herdenkingsplechtigheid in Kamp Westerbork bij het Nationaal Monument zijn neergelegd.

ten noorden van de waddeneilanden gevlogen om vandaar uit naar het zuiden af te buigen naar het droppingterrein, waar met lampen de afgesproken codesignalen naar het vliegtuig geseind zouden worden. Behalve Willem en Rudy zouden er ook twintig containers met wapens, munitie en springstof voor het verzet worden afgeworpen.

De vlucht verliep voorspoedig, en in de buurt van Veenhuizen werd er gesprongen. De parachute opende zich en Willem was opgelucht dat hij naar beneden zweefde. Helaas, enkele seconden later bleek dat de parachute zich niet goed had geopend, zodat hij met rake klappen dwars door de takken van een boom viel en even buiten bewustzijn op de grond lag. Toen volgde opnieuw een schrik. Hij bleek minstens drie kilometer van het droppingterrein te zijn neergekomen, zodat er niemand was die zich over hem kon ontfemen. Achteraf bleek, dat men naar hem aan het zoeken was. Na angstige momenten - waren het Duitsers of toch mensen van het verzet? - ontmoette hij de verzetsgroep KP Noord-Drenthe. Intussen had Rudy zich ook bij de groep gevoegd en werden beiden ondergebracht bij opperwachtmeester Duister van de Gestichtswacht te Veenhuizen.

Rudy zou een dag later naar een onderduikadres in Orvelte vertrekken. Willem van der Veer schrijft hierover: 'Het vertrek van Rudy was het meest spectaculaire dat ik meemaakte. Er reed een Duitse ambulance het terrein op, bestuurd door een geüniformeerde chauffeur. Rudy, die lichamelijk totaal niets mankeerde, werd helemaal verpakt in verband, zodat hij er uitzag als een mummie, het geheel rijkelijk besmeurd met kippenbloed. Zo verdween hij als een Duitse oorlogsgewonde'. Zij zouden elkaar pas veertig jaar later weer op paleis Soestdijk ontmoeten.

Willem van der Veer was na drie dagen zo ver opgeknapt van zijn butsen en builen, dat hij het lichamelijk aankon een flink eind te fietsen.

Naar Westerbork

Van der Venne, de schuilnaam van Willem, werd door een jong meisje opgehaald. Zij zou hem naar Westerbork brengen. In Hooghalen werd de fietstocht onderbroken bij Anne de Vries, waarna werd doorgereden naar een eenzame boerderij in Garminge, waar de familie Sliemers woonde. Hier werd hij ondergebracht in een goed verborgen schuilplaats op de hooizolder.

In de vroege ochtend van 16 oktober werd de boerderij van Sliemers door Duitsers overvallen. Ze doorzochten de gehele boerderij en bevonden zich op drie meter afstand van Willem van der Veer. Na een half uur verdwenen de Duitsers, maar het zou te gevaarlijk zijn in de boerderij te blijven. Na eerst nog drie dagen

Een dag na de bevrijding van Westerbork werd deze foto genomen. Vanaf links: wachtmeester Dirk Stoel, zijn vrouw en Willem van der Veer. Uit: Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Westerbork, 00-1, maart 2000, blz. 30.

in een oud kalverhok op het land te hebben doorgebracht werd hij door de opperwachtmeester van de marechaussee Dirk Stoel opgehaald die hem meenam naar zijn huis in Westerbork. Stoel: "In mijn huis, onder hetzelfde dak, is ook de commandopost van generaal Böttger van de Feldgendarmerie." De angst moet van het gezicht van Van der Veer af te lezen zijn geweest. Stoel vervolgde: "Ja, maar de Duitsers zoeken je niet onder hun eigen dak. Je weet nog wel dat wij vroeger altijd zeiden: 'De dief zoek je nooit in het politiebureau zelf.' Je kunt niet veiliger zitten."

Willem van der Veer schrijft in zijn boek *In het Hol van de Leeuw*, dat hij zich na enige dagen volkomen veilig en op z'n gemak voelde, al beloerde hij zelfs bijna elke dag generaal Christiansen, de Duitse bevelhebber in Nederland.

Contact met de Fransen

Half maart 1945 kreeg Willem van der Veer eindelijk de opdracht met de opleiding van het verzet te beginnen: na instructie moest er hulp aan de oprukkende geallieerde troepen worden geboden. Deze opleiding vond plaats in een schuilplaats in de bossen bij Appelscha. Kaartlezen en kompaslopen, hinderlagen en camouflage, daar draaide het om.

Op 8 april besloot hij nog een laatste nachtoefening te houden. Maar in plaats van zijn plan te kunnen uitvoeren stuitte hij op een twintigtal Franse para's die in het kader van Operatie Amherst de opdracht hadden paniek te zaaien onder de terugtrekkende Duitsers. Van de Franse commandant hoorde hij dat nog diezelfde dag een aanval op de commandopost van generaal Böttger zou plaatsvinden. Van der Veer voelde zich uiteraard verantwoordelijk voor de familie Stoel die hem in Westerbork zo gastvrij had opgevan-

Ook uit orthodox-joodse kring waren belangstellenden naar Kamp Westerbork gekomen.

Voor Ed van Thijn was de herdenking bijzonder emotioneel. Hijzelf werd op 12 april 1945 in Kamp Westerbork bevrijd.

Willem van der Veer op 12 april 2005 bij het Nationaal Monument in het voormalige Kamp Westerbork.

Naschrift

Toen de Canadezen het kamp op 12 april 1945 bevrijdden, troffen ze er nog 876 overlevenden aan. Ongeveer 150 van die overlevenden kwamen op 12 april 2005 naar het Herinneringscentrum Kamp Westerbork om bij de herdenkingsbijeenkomst van 60 jaar bevrijding aanwezig te zijn. Prominente aanwezigen waren o.a. prinses Margriet en Ed van Thijn die de bevrijding van het kamp zelf heeft meegemaakt.²⁾

Enkele foto's van die herdenkingsplechtigheid staan bij dit artikel en op het omslag afgedrukt.

- 2) Voor een beschrijving van de de joodse gemeenschap in Beilen tot en met de bevrijding van Kamp Westerbork verwijs ik naar deel drie van *Gemeente Beilen 1940-1945*, Historische Vereniging Gemeente Beilen, 2001, hoofdstuk 33 (blz.1 t/m blz.84)

Foto's:

T.L. Kroes/foto-archief HVGB

gen. Hij besloot dan ook zo snel mogelijk aan de veertig kilometer lange tocht te beginnen.

Het voert hier uiteraard te ver de problemen op te sommen die Willem van der Veer onderweg ondervond, maar het lukte hem Stoel te waarschuwen, zodat deze zich met zijn gezin in veiligheid kon brengen.

In de namiddag werd de aanval op de commandopost ingezet. Het werd een bloedig gevecht. De Fransen moesten drie doden achterlaten, de Duitsers telden 43 doden en gewonden.

Op 12 april 1945 zou Westerbork door Poolse troepen worden bevrijd. Nog diezelfde dag werd ook Kamp Westerbork bevrijd. Van der Veer schrijft over het verdwijnen van de Duitsers uit het kamp: 'Op dat moment gebeurde er van alles tegelijk. De burgemeester en de raadsleden (van Westerbork) staken ontzet hun handen omhoog, de eerste tank reed met ratelende rupsbanden het raadhuisplein op (...) en de telefoon ging. "Hier met Gemmeker," klonk een mannenstem in het Duits, "hoe is de toestand in Westerbork?" Ik had de commandant van het beruchte doorgangskamp Westerbork aan de lijn. "Heer Gemmeker, het kan waarlijk niet beter," antwoordde ik naar waarheid, terwijl ik het raam wijd opende en twee tanks en twee jeeps langs daverden, "luistert u maar mee!"

"Bent u de burgemeester wel," schreeuwde Gemmeker op luide toon. "Herr Gemmeker," antwoordde ik, "waarom spreekt u geen Engels, onze bevrijders staan voor de deur."

"Nein, nein nein!" brulde de Duitser, smiet de hoorn op de haak, ging zijn koffers pakken en verdween met zijn staf in grote haast het kamp uit.'

Jeugd in Hooghalen in 1945

Ik zou een jaar van mijn leven willen geven, als ik daarvoor in ruil nog even een paar dagen kon rondlopen in het dorp van mijn jeugd.

Beate Plenter

Ik zou dan de vragen die ik heb kunnen beantwoorden, de gezichten beter in mij opnemen, de omgeving nog beter verkennen en ik zou anders met de mensen die er toen waren, omgaan. Niet dat ik van veel dingen spijt heb, maar toch.

Hoe zat het nou precies in elkaar in dit Drentse boerendorp aan de spoorlijn met die beruchte aftakking naar een kamp. Hoe gingen de mensen met elkaar om? Was dit dorp te definiëren zoals ik het nu zie. Nostalgische gevoelens over het verleden zijn altijd vals en sterk gekleurd. Maar op de filmavond in het dorpshuis in maart 2005, hoor ik de geluiden die de toeschouwers maken bij het zien van al die bekende beelden en gezichten. Er gaat af en toe een zucht door de zaal. Die zucht is niet bij elk beeld hetzelfde. Soms klinkt het meewarig, soms vertederd, soms is het of men even de adem inhoudt. De dorpsstraat, de kinderen op het schoolplein. Nu pas besef je hoeveel je van je klasgenootjes hebt gehouden en hoe vertrouwd je jeugd was op het schooltje in de dorpsstraat. Herinneringen en gedachten van de toeschouwers veroorzaken de geluiden die bij de beelden te horen zijn: gelach om iemand die men wel mocht, mededogen bij de beelden van klasgenoot Lambert die al dood is. Zijn stem die de namen noemt van de dorpsgenoten die gefilmd worden. Oude Wijma met zijn zwarte petje, een fietsende vrouw die er al lang niet meer is, Henderkie van Lammert Oost voor haar huis. Mensen die leefden in een periode

Harm Plenter (1902), Grietje Plenter-van de Zande (1919), Alie (Beate 1939) en Henk (1936)

Mijn dorp

Het beeld van Gerrit met zijn bakkerskar met het paard waarop je soms mocht zitten. Zijn vrouw Jantie werd altijd met haar meisjesnaam genoemd; Jantie Evers. Hun enige zoon verongelukte, omdat hij de trein met zijn dove oren niet hoorde aankomen. De bus met kinderen kwam terug van het jaarlijkse schoolreisje. De kinderen en het dorp rouwde. 's Zondagsmiddags gingen we er wel eens theedrinken, alsof wij kinderen begrepen dat we een gemis moesten verzachten.

Intimiteit is het woord dat bij mij opkomt. We kenden elkaar en waren getuige van elkaars leven. Het was dichtbij. Je kende een heel dorp en wist waar iedereen woonde en hoe ze leefden. Je had in grote lijnen weet van hun opvattingen en eigenaardigheden en je was op de hoogte van hun vreugde en verdriet. Die heeft een kind verloren en deze vrouw was een tweede moeder in een gezin, omdat haar voorgangster zich onder de trein wierp. Als kind weet je zulke dingen wel, nu pas begrijp je hoe de werkelijkheid geweest moet zijn.

De intimiteit en sociale controle was sterk. Intimiteit brengt ook het onvermogen aan het licht. Daar stond je met je neus bovenop. De afgunst, het stands-geloofsverschil, de ijdelheden, vooroordelen en de starheid. Het was er allemaal.

En toch. Waarom ben ik nog steeds gelukkig met het feit dat ik in dit dorp geboren ben? Wat maakt dat ik nog steeds nieuwsgierig ben naar verhalen. En waarom knijpt mijn keel dicht als ik met de trein langskom en Hooghalen als enige dorp langs de route, bedekt is met een laagje sneeuw? Kijk toch hoe bijzonder!

Ik groet mijn ouders op het kerkhofje als ik langs rijd op de snelweg. Dag Pap, dag lieve Mam!

waarvan ik getuige ben geweest. Maar die ouderen in mijn jeugd waren van een andere generatie. Zij hadden nog geleefd in dat toen al verdwijnende Drenthe. Zij waren geboren in een vorige eeuw. Ik heb ze aan het eind van hun leven gekend. Ik heb die tijd nog even gekend en draag de beelden met mij mee: een breiende vrouwenvereniging, de voetballende jongens die nu al lang grootvader zijn, het mooiste meisje van het dorp en opeens een gedachte die je toen niet had: wat had die oude man een vriendelijk gezicht. Ikzelf als korfballende veertienjarige, de winkel van mijn vader en moeder, en het geroezemoes dat ontstaat in herkenning van zijn typische gedrag als mijn vader een klant een truitje laat zien. Gespeeld, omdat hij snapt dat film beweging nodig heeft. Mijn lachende moeder die een lap stof uitspreidt op de toonbank in onze merkwaardige winkel. "Och, vrouw Plenter," klinkt het in de zaal, mijn moeder.

Ik vertel mijn kinderen hoe het was. Het is dan een film zonder beelden die ik hen voorschotel. Glimlachend horen zij mij aan. Natuurlijk heb ik heimwee naar het oude en vertrouwde beeld uit mijn jeugd. Maar dat is niet genoeg om te verklaren dat altijd een vreemd verlangen naar Hooghalen in mij opwelt als ik aan het dorp denk en er kom. Een geur, een beeld, een gezicht kan dat verlangen oproepen. Ik wil zo graag doordringen in wat het dorp voor mij betekent.

De bevrijding van Hooghalen

Die 12de april was het goed weer. 's Mörgens heurden we wied vort kanongebulder. Der hung een vrömde spanning in de locht. Opene kwam er het bericht: bij de Haolerbrug wordt vöchten. Wij mussen hen de kelder. Mien pappe haar een wrakkige deus met het zulver naost hum staon. "As we moet vluchten," zee e op oeze vraog waarom dat was. Wij zaten tussen de weckflessen en Keulse potten te wachten op wat komen zöl.

De veurige dag verschenen een groep Duutse soldaoten in het dörp, vergezeld van wat pantserwagenties, motoren en houwitzers. De spoorlien naor Kamp Westerbörk en het arbeidsdienstkamp mussen worden verdedigd. Veul samenhange en organisatie leek het leger van het Darde Riek niet meer te hebben, want ze groeften wat verleuren bij menaar. En ze haren honger, dat was wat ik goed begreep.

Een lange, jonge soldaot kwam bij mien mam de keuken in en vreug of e 'fünf Kartoffelen' much bakken. Hij haar een flessie levertraon bij hum, waar e de eerpels in wol doen. "Gien sprake van," zee ze, "ik wil dat stinkgoed niet in mien pan, hier he'j wat reuzel". De soldaot sleug met de hakken: "Danke, danke!"

De soldaoten waren smerig en bang. Ik haar ze aaltied trotsig in

het gelid zien marcheren, heur gezang was indrukwekkend en al schölden wij: “Lilleke poepen” en wussen we, dat bent vijanden; ze deden de kinder in oes dörp gien kwaod. Wij marcheerden met holten geweerties en gaven Duutse bevelen. We zungen uut volle borst en fonetisch de marsliederen met: ‘Und wir fahren gegen Engeland, ploem, ploem, ploem’ en van het Horst Wessellied heb ik de zin onthouden: ‘Wie eiskalt die Nacht’. Daor ko’j lekker op stampen.

In het arbeidsdienstkamp en het Kamp Westerbörk, daor zaten Duutsers. Soms waren ze in hotel Mulder en op het lest van de oorlog weur de schoel vorderd um soldaoten in under te brengen. Er was altied beweging in het dörp. Ok hun vriendinnen (of hoeren) leupen met heur bontjassen en op heur wiebelige, hoge hakken op de klinkers als ze bij mien pap in de winkel kwamen. Ik vun ze wal interessant met heur bontjassen en het haor op zolder.

Vanuut Hooghaolen vertrök de trein en vanof het stationnegie mös die aandere groep bewoners van dit laand, de jeuden, hun tocht maken deur het dörp.¹⁾ Het gung over het spoor hen Oosthaolen en verderop lag het kaamp op de hei. Ik haar wal ies zien dat er een stoet meinsen vanof het stationnegie kwamen lopen, toen ik speulde bij een kind dat in de buurt woonde. Veurop leup een vrouw met twee kinder an de haand. Ze dreug een gele kopdoek en dat heb ik onthouden als biezunder; in een boerendörp draagt de vrouwen gien gele kopdoeken. Het was mooi weer en langs de weg stunden een paor meinsen te kieken.

De soldaoten perbeerden roofgoed te rulen veur eten. Een rimpelige, olde soldaot met een zörgliek gezicht, kwam an met een kussensloop met textiel waarvan ik mij een rose, charmeuse damesunderbroek nog kan herinnern. Hij haar zo’n vechtpettie op, gien helm. De man keek zo verleuren, dat mien pap hum een ei en wat brood gaf en der niks wilde weten van het goed uut de sloop. Ik zie de man nog het dammegie oflopen en op de fietse verdergaon.

Hotel Mulder aan de Hoofdstraat

Noot

- 1) Dit moet in de zomer van 1943 geweest zijn. Daarna was de aftakking van de spoorlijn naar het kamp klaar. Ik speelde in het zand van de ophoging. Ik was toen ruim vier jaar en dan begin je herinneringen vast te houden. Dat er over die spoorlijn duizenden kinderen een andere weg moesten gaan dan die van de kinderen in het dorp, wisten we pas na de oorlog. Ook als kind zag ik de gruwelijke foto’s van wat er werkelijk was gebeurd. Ik rouw om hen die naast mij woonden, op 3 kilometer afstand en het einde van de oorlog niet haalden. Ik blijf wel getuigen van dit onrecht en blijf de mensen gedenken die betrokken waren bij deze periode in de geschiedenis.

Onder begeleiding van enkele politie-agenten en een enkele Duitser werden de bij station Hooghalen gearriveerde joden naar Kamp Westerbork gebracht.

Bij de Haolerbrug wordt vöchten.

*Het Middendorp zoals het er uitzag
voor de oorlogshandelingen op
12 april 1945.*

Bij de boerderij van Meijering an de overkaant haren soldaoten een pauw an 't spit op een vuur veur de baander. De pauw hadden ze steulen bij Anne de Vries, de schriever. Ik met mien zes jaor, was neischierig as wat en stun derbij. Mien pap kwam anstiefeln en zee met veul gebaor: "Wo sind die Offizieren? Wo ist die Organisation? Der Krieg ist vorbei! Kämpfen hat keinen Sinn mehr! Denke an ihren Kinder. Gehen Sie bitte nach der Heimat zurück." Even was het stil en toen klakte ien soldaot met de hakken en met zien arm umhoog reup e: "Heil Hitler." De aandere bleven zwiegen met de kop naor benee. Mien pappe leup driftig vort. Veur mij knielde een Duutser, die achter zien rugge een pauwenveer teverschien toverde, die e an mij gaf.

Verrukt leup ik mien pap achternao: "Pappe, kiek ies wat een mooie veer." (De veer ligt nog aaid tussen de bladzieden van mien poesiealbum, samen met het wanhopige gedicht van mien pap, dat e die dag schreven hef).

In de kelder weuren de geluden van de oorlog heftiger. Oeze evacuë zat op de eerpels kruusies te slaon. Henk, mien oudere breurtie, gung autorieden op het keldertrappie en maakte daorbij angstanjaogende geluden. (Ree e hard in zien fantasie, of vleug e

in een Spitfire um an 't gevecht met an te doen?) Oeze pap reup zenuwachtig: "Kind, hou daar mee op!"

Een oorverdovend gebulder, geratel en ongewone geluden en wij heurden, vrouw Snoeiing, de buurvrouw gillen. Er klönken scheuten en kogels ketsten tegen het huus. (Later bleek dat een Duutser vanof de schuulkelder in de tuun, op een tank vuurde. De vrouw begreep, dat e daor weg mus. De warking van een handgranaot was welbekend en de inzet was heur hiele familie die daor under de grond zat in een met zandzakken versterkte schoelkelder.)

Wij heurden voetstappen rondum het huus en in de kelder weur het doodsstil. Echt bang bent kinder niet, als heur olders maor in de buurt bent. Het evacuégie haar dat niet en bleef maor bidden, hoewel mien mamme wal zee: "Stil maor Jan," was heur angst te groot veur troost.

Enkele uren zaten wij in de frontlinie. En toen weur het stil, hiel stil, totdat er stemmen klönken: "Komt maor te veurschien! We bent bevrijd!"

Achter oes huus in het weiland lag een gewonde Duutser, die met zien arm wenkte: "Hilfe, hilfe!" Een jeepie met een dak erboven haolde hum op en bracht hum naor de Rode Kruuswagen die op de Scheid stun. Altied heb ik dacht: "Misschien is dat de soldaot van de pauwenveer."

Hooghaolen braandde. In het olde Middendörp stunden alle boerderijen in de braand en ok nog in de kom vief olde, rietgedekte boerderijen. Zo verleur Hooghaolen zien Dreintse karakter.

Hooghalen, magazijn De Zon van Harm Plenter

Het Middendorp anno 2005, vanaf dezelfde plaats. Alle boerderijen aan de rechterkant zijn tijdens de oorlogshandelingen van 12 april 1945 verwoest. De boerderij rechts is herbouwd. De boerderij die links tussen de bomen door te zien is, is nog dezelfde als op de foto hier-naast.

In de heufdstraot zagen we tientallen tanks en langs de weg lagen wal honderd grote keuperen hulzen van de kanonnen. Verbiesterd keken de meinsen in 't ronde. Stevens zien boerderij was deurzeefd met kogels. De bedsteedeuren haren kogelgaten en de mieste koeien waren dood. Maor de boerderij braande niet. Wal die der naost. "Pappe, pappe, bij Hidding braandt het ook!" Mien pappe schrök. "Stil maar kind, de vlammen weerspiegelen in de ramen het vuur van het brandende huis van Timmerman".

De Canadezen zaten rustig temidden van dit alles te roken op de hekken veur 't huus en gaven thee en sigaretten weg. Deurwinterde soldaoten. Ik ruuk nog de geur van vet, eulie en die vrömde soldaotengeur van 'Blenko', dat spuI wat bruukt wordt um de poeties netties te holden. Het gekke is dat ook heur vijanden dezölfde locht bij zuk hadden.

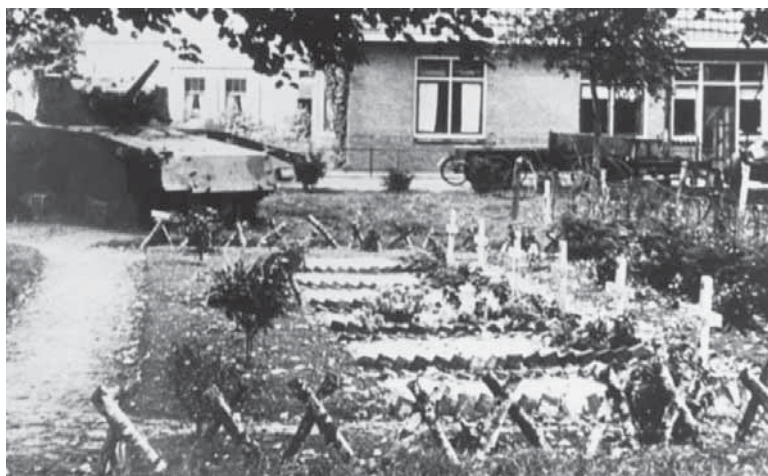
Ik kreeg van een Canadees een dik blok sukelao in vetpapier. Mien mam mus mij helpen wat ik der met an mus. Elkiene lachte. Wij oorlogskinderen kenden gien snuup en ok gien bananen en sinasappels. Al mien sukelao gaf ik vot.

Doe as het donker weur, zaten de Canadezen in oez huus bij keerslocht en mien mam zette thee, echte thee, die ze kregen haar in een blikkie. Ik lustte het niet, maor weet nog hoe het smuuk. Met zien allen weur der zungen: 'It's a long way to Tipperary.' Dat liedtie kenden mien olders, want dat kwam uut de eerste Wereldoorlog. Toen vreugen de Canadezen um het veur heur oerhollandse lied: 'Daar bij die molen' te zingen. Mien olders kenden het niet goed, maor ik wal!

De Canadezen zetten heur naomen in mien poesiealbum. Vette

Een geallieerde militair geknield bij het graf van F.W. Lockinger.

Tijdelijke begraafplaats van de gesneuvelde Canadezen aan de Hoofdstraat te Hooghalen.

doemen op de bladzieden verraad de oorlogstoestand: Freeland, Stafford, Roubau en Billis uut Toronto.

Ik zag op die zachte veurjaorsachtige aovend veul neie dingen. Een wichie dat schreide um heur braandende boerderij. Een Canadees streupte zien mouw op en ik zag een rij horloges tot zien elleboog antoe. Um zien vingers haar e wal tien ringen. Iene met een rooie stien gaf e an het wicht dat dankbaor keek, want in de oorlog wa'j niet slim verwend.

Het dörp reuk naor braand en toch was alles uutbundig en op de kinder weur niet let. De moeder van oeze evacuë stun te flikflooiën met een wat oudere Canadees. De volgende mörgen vunden de kinder condooms en wussen niet wat het was. Olde Hendrik Kuper zag er een mooi geldbulegie in. Ien kind mus zien mond spulen met aluun umdat e een condoom opblaozen haar.

In het raom van oeze winkel zat een kogelgattie. Mien pap zocht naor de kogel die nooit vunden is. An de overkaant was een wolvak met surrogaatwol. Misschien hef een vrouw, veul later, dat kogeltie vunden bij het breien?

In de dagen nao die twaalfde april speulden de kinder met overgave en plezier in de rommel die het gevolg is van oorlogvoeren. We zöchten verbrande munten in de boerderijen die nog lang nao smeulden. Oeze kleren reuken naor braand. Van een Canadees, die wij as helden zagen, kreeg ik een witte, half-ofbeten boterham met ham. Ik zie nog de speekselslierties en vuulde walging, maor dee een hap. Hij kwam via Duutslan dat e eerst bevrijd haar en dacht dat alle kinder honger hadden. Dit Dreintse kind haar daor geen weet van, maor was wal neisgierig naor witte stoet; oes dageliexse brökkie was griesachtig/zwart.

Het mooiste vunden wij de jeepies. We kenden het verschil tussen een Engelse soldaot, een Tommy, en een Canadees. We wussen

Het monument voor de op 12 april 1945 gesneuvelde geallieerde militairen te Hooghalen.

De plaquette op het monument te Hooghalen

Beate Plenter

Beate Plenter (ook Atie genoemd) werd op 10 maart 1939 geboren in Hooghalen, toen Gemeente Beilen. Haar vader dreef een winkel in textiel en manufacturen aan de Laaghalerstraat. Hij was socialistisch raadslid en actief bij de oprichting van het Bouwfonds. Hij schreef voordrachten, cabarettteksten en liedjes. Direct na de oorlog werd hij gekozen als raadslid, eerst in de voorlopige gemeenteraad en later voor de PVDA.

Haar broer Henk is leraar Engels geworden en nu de eigenaar van de Museums Vledder.

Op 17-jarige leeftijd ging Beate naar Den Haag en werd na haar huwelijk lerares. Zij schrijft voor het onderwijs en af en toe in het Drents. Zij schreef o.a. een Drents kinderboek samen met Miny Hofsteenge. Zij woont in Meppel.

wat een sergeant was en wat een officier. Een hiel enkele keer was er een Amerikaan, dat was biezunder. We kenden de naomen van alle vliegtugen en zagen nog altied de drommen vliegtugen overkomen op het Oosten an. We zungen de liedties met, die we heurden op de radio. 'Trees heeft een Canadees' en in 't Engels of wat daar veur deur mös gaon: 'Don't fence me in' en 'Good night Irene'. Dat leste lied was populair en alle kinder zungen het. We legden verzamelings an van sigarettendeusies, 'Chief Whip', 'Hunter' en 'Roxy' en de peukies die we vunden, gaven we an de rokers in het dörp. Plattelaandskinder middenin het grote avontuur.

De soldaoten trökken wieder. Grönning en Friesland mussen nog worden bevrijd. Wij speulden in een gestrande tank die stun bij Elslo, de smid. Dat daorin Canadezen dood gungen, begrepen wij later pas.

Ook het kamp Westerbörk weur bevrijd op die dag. Hans Bendien die doar opsleuten was, herinnerde zich de huushoudelijke hulp die met een winkelier trouwd was, die in Hooghalen woonde. Vlak nao de bevrijding kwam e langs; ontsnapt an de Tommy's zoas e in mien poesiealbum schreef. De kampbewoners kunden der officieel niet uitbreken, maor hij was jong en durfde genug. Ik gaf mien mamme de opdracht um eieren veur hem te bakken, want van honger en tekört in het kaamp haar ik weet. Ik, een oorlogskind, wus dat een ei een geschenk was. Hij kreeg geld met en trök de wiede wereld in, um het feest van zien bevrijding te vieren.

Der stiet een monument in het Middendörp met zes naomen derop. Zo rond de veerde mei ligt er bloemen. Nog aaltied begriipt meinsen dat dizze soldaoten de hoogste pries betaolden.

En de Duutsers die sneuvelden? Waren ze maor weerum gaon naor heur laand en huus! Ik begriepe niet, net as mien pap die het doar aaltied over haar, zukke blinde geheurzaamheid. Een kind kön al wal op zien klompies anvulen, dat op die twaalfde april die bange soldaoten; hongerig, vies en uutput, gien fluttie 'heil' meer könden verwachten.

Foto's

Foto-archief HVGB: blz. 10, 12, 13, 14 boven, 15, 16 boven.

T.L. Kroes/foto-archief HVGB: blz. 14 onder, 16 rechts en 17.

Herdenking in het bos

Op 21 april 2005 kwamen op het terrein van Kamp Westerbork familieleden en afgevaardigden van het Verzet bijeen om 62 slachtoffers van de nazi's te herdenken.

T.L. Kroes

Fusilladeplaats

Op 20 september 1943 fusilleerden de Duitsers tien verzetsstrijders op het Witterveld in Assen. Hun lichamen werden naar het crematorium van Kamp Westerbork gebracht om verast te worden. Op de plek waar de stoffelijke resten begraven werden, staat nu een verzetsmonument met de tien namen.

In 1944 zijn hier, dat is vlakbij de plek waar het crematorium van het kamp heeft gestaan, nog eens 48 verzetsstrijders geëxecuteerd en vier joodse mannen die geprobeerd hadden het kamp te ontvluchten.

Stille tocht

Om 14.00 uur vertrok een stille tocht van de ingang van het kampterrein naar het monument in het bos. Aan het hoofd van de stoet liepen leerlingen van de Wegwijzer en de Lindelaar, basisscholen uit Westerbork, die het monument hebben geadopteerd. Toen de stoet bij het plaats van bestemming aankwam, lazen vier leerlingen om de beurt de namen van de omgebrachte verzetsstrijders op. Dit lezen werd afgewisseld met muziek door de Koninklijke Militaire Kapel Johan Willem Friso. Enige sprekers onder wie A.L. ter Beek, commissaris van de koningin in de provincie Drenthe, voerden het woord. Santana Kinds, een leerlinge van groep 8 van de Lindelaar las het gedicht *Dank aan*

Kinderen van de groepen zeven en acht van de Westerborker scholen de Lindelaar en de Wegwijzer liepen aan het hoofd van de stille stoet.

Schoolkinderen leggen ieder een roos.

Mevrouw Gré Hunse-Bruulsema

De heer en mevrouw Hunse; in het midden hun dochter Heather

een gevallene van Ida Vos, waarna mevrouw G. Hunse-Bruulsema, oud-inwoner van Beilen sprak; haar vader is hier op 19 oktober 1944 gefusilleerd. Na het Signaal Taptoe Infanterie werd een minuut stilte gehouden, waarna het Wilhelmus werd gezongen. De plechtigheid eindigde met het leggen van bloemen bij het monument.

Gré Hunse-Bruulsema

“Ik ben in 1954 naar Canada geëmigreerd, maar mijn wieg stond in Beilen. Toen mijnheer Mulder mij in februari vroeg of ik een van de sprekers op deze herdenkingsmiddag wilde zijn, heb ik dat aarzelend geaccepteerd. Met dat accepteren om te spreken, moest ik mij gaan verdiepen in de gebeurtenissen zoals wij die hebben beleefd tussen 1940 en 1945. Het riep allerlei herinneringen op die ik liever onaangeroerd had gelaten. Toch is het genezend voor mij geweest om deze periode nog eens te doorleven. Ik hoop dat het ook genezend voor u zal zijn.

Ik ben een van de twee dochters van Lambertus Bruulsema, die hier op 19 oktober 1944 zonder vorm van proces werd vermoord. Hij was een van de 62 mannen. Ik vertegenwoordig dus de groep familieleden.

Op een van de ramen van het Herinneringscentrum vond ik een gedicht van Saul van Messel met onder andere deze woorden: *Tijdens de nacht presenteert mijn droom de rekening aan een verleden, dat niet wilde betalen, omdat het nog altijd niet was verteerd.*

Die rekening is voor ons ook nooit helemaal verteerd en kan dus ook nooit helemaal worden betaald.”

Mevrouw Hunse vertelde vervolgens over het mooie Drentse land, waar op nog geen vierkante kilometer onvoorstelbaar geleden is. Meer dan honderdduizend Joden, Sinti en Roma wachtten hier op de reis naar het oosten, vanwaar geen terugkomen mogelijk was. “Maar meer dan 60 jaar geleden stonden hier 52 mannen in afwachting van de kogel; hun leven op aarde zou hier eindigen.”

Acht groepen

Gré Hunse-Bruulsema heeft geprobeerd voordat zij haar woorden opschreef contact te maken met de familieleden van de slachtoffers, maar na 60 jaar was dat weinig succesvol. Wel had zij tien jaar geleden tijdens een gedenkmiddag een ‘In Memoriam’ gekregen, waarop de namen in groepen stonden gerangschikt, en diezelfde groepen heeft zij op de brochure gezet die aan de aanwezigen werd uitgereikt.

Zij was bijzonder geroerd toen zij in het boek *Kamp van Hoop en Wanhoop* van Willy Lindwer een foto vond van de binnen-

De grafsteen van de op 19 oktober 1944 omgebrachte Lambertus Bruulsema, Hendrik Wiegerts en Lammert Zwanenburg op het kerkhof aan de Torenlaan te Beilen.

zijde van de deur van het crematorium, waarop de jood Fuchs die gedwongen was de slachtoffers te cremeren met krijt de aantallen door hem gecremeerde mannen had geschreven, "... want in het getal 'drie' leefde onze vader. Misschien bent u ook diep bewogen als u ziet dat uw geliefde deel uitmaakt van een van deze getallen," zei mevrouw Hunse. "Het is maar een deur, maar die deur vertelt ons wat hier in 1943 en 1944 is gebeurd. Waar vindt men een eenvoudiger bewijs van zoveel leed?" In het boek *Gemeente Beilen 1940-1945 deel 3* wordt uitvoerig geschreven over Lambertus Bruulsema, Hendrik Wiegerts en Lammert Zwanenburg.¹⁾ Alle drie hebben in Diever in het Schultehuis waar ze naar toe werden gebracht harde verhoren door Duitsers en landwachters moeten ondergaan. Daarna werden ze naar de executieplaats bij Kamp Westerbork gebracht. Het standrecht was door Hitler in juli 1944 afgekondigd en daardoor konden de SD'ers hun arrestanten direct doden. Op het kerkhof aan de Torenlaan te Beilen staat de herdenkingssteen; de namen van alle drie de mannen zijn hier op aangebracht.

Noot

- 1) G.J. Dijkstra, W. Bazuin-Brinkman, T.L. Kroes en H.J. Vos, *Gemeente Beilen 1940-1945, deel 3*, Beilen 2001.

Foto's

T.L. Kroes/foto-archief HVGB: blz. 18, 19.

Foto-archief HVGB: blz. 20.

Herinneringscentrum Kamp Westerbork: blz. 20 rechterkolom.

08 SEPTEMBER 1943	ANCONA JOHN - ENIGERS JOHAN FREDRIK T GOLDSTEIN SAMUEL - KATAN ERNST	4
20 SEPTEMBER 1943	DIEMER JANS - DIEPENBUIG ANDRIES KNOT WESSEL JAN - LAARHOVEN PIETER VAN POEL RENDERT DE - POR GEERT - RUTGERS ANNE TOET JAN - TUIN ROELOF - VIS JOHANNES	
25 SEPTEMBER 1944	BARKEMA PIETER TEEUWES - BARKEMA WILLEM CHR. LODEWIJK - BOUMA KLAAS - BUS HENDRIK DATE COHEN JULIUS - DIJKSTERHUIS JAN RENGNIER KOOIJ HENDRIK OTTO GEORGE VAN DER - KRIEGSMAN KARSSEN - KRIEGSMAN WILLEM ANTOON ROODA KLAAS JOSEPH CORNELIUS SMALLENBROEK JAN - VENEMA PIETER BEREND	12
12 OKTOBER 1944	BRUGGEMA JACOB - DIJKSTERHUIS PIETER HEERTJE ESKES JOHANNES JACOBUS - GJALTEMA SLITZE GROBBE JAN AREND - HOVING CORNELIS KWAST ALLARD - LUBBERG CHRISTINUS WIEGER MOERMAN JOHANNES - MOLENKAMP HARM OOSTERHOEF TONNIS PIETER - OOSTING GERARD CATHARINUS - SNEELW PIETER - STOLPER EDUARD EUGEN - SWART ANTON GERIT - TUNSTRA PIET WEERDEN ROELOF VAN	12
19 OKTOBER 1944	BRUULSEMA LAMBERTUS - WIEGERS HENDRIK ZWANENBURG LAMMERT	
20 OKTOBER 1944	KIERS JAN - KOOIKER JAN - KOOIKER ROELOF KUIPER CHRISTIAAN - VEERMAN JAN	
27 OKTOBER 1944	MEDEMA JANS - MOESKER JOHANNES PIETER NIEUWKOOP HENDRIK NOCKER CHARLES HENRI EMILE DE	
28 OKTOBER 1944	BOSCH IMAN JACOB VAN DEN - GORTER JOCHEM HENDRIK - RIDDER HENDRIK - ROTS HENRI VEEN ADRIAAN - VELD DERK TER - VIERSSEN MIENTE	

* Het getal "tien," van de mannen die in Witterveld op 20 Sept 1943 werden vermoord en hier verast, staat niet aangegeven op de deur.

Fuchs hield met krijt op de binnenzijde van de deur van het crematorium het aantal gecremeerde verzetsstrijders bij. Het diende als eventueel bewijsmateriaal. Het getal 'tien' van de mannen die in het Witterveld op 20 september 1943 werden vermoord en hier gecremeerd staat niet op de deur aangegeven.

Wat Joosten maakt dat smaakt!

H. Martena

De brood- en koekfabriek van Joosten is in Beilen jarenlang een begrip geweest. Hoe een doodgewone bakkerij uitgroeide tot een gerenommeerd bedrijf wordt in dit artikel uit de doeken gedaan.

In memoriam

Op 25 februari 2005 overleed Jan Joosten, 94 jaar oud. Hij was een Beiler met een goed geheugen die heel betrokken was bij de Beiler gemeenschap. Hij fungeerde voor de redactie van het tijdschrift regelmatig als informant en wanneer hij benaderd werd met de vraag: "Meneer Joosten, hoe zat dat?" dan wist hij altijd wel het antwoord te geven. Een paar maanden voor zijn overlijden vertelde hij openhartig over zijn familie en zijn zakelijke activiteiten. De gesprekken met Joosten zijn weergegeven in het artikel. De redactie van het tijdschrift gedenkt hem met respect.

De prachtige foto waarop de familie Joosten en enkele personeelsleden voor de fotograaf poseren, en de regelmatige contacten met de 94-jarige Jan Joosten over de historie van Beilen, waren de redenen om ons nader te verdiepen in de familie Joosten en de historie van de bakkerij.

Jan Joosten, de oudste zoon van Geert Joosten, weet precies hoe de familiegeschiedenis in elkaar steekt:

"Grootvader Jan Joosten verhuurde zich als bakkersknecht bij de weduwe Strabbing in Kloosterveen bij Assen voor fl. 180,-- per jaar. Kost en inwoning waren daarbij inbegrepen. Dit was voor die tijd een ongekend hoog bedrag en de mensen spraken er zelfs vol bewondering over: "Hij heeft zich goed uitbesteed!" Jan Joosten kreeg zelfs verkering met dochter Dina Strabbing; zij trouwden op 8 mei 1879.

Het echtpaar vertrok daarna naar Westerbork en in het pand waarin nu het restaurant Diggels is gevestigd, werd Joosten eigen baas. In 1880 werd deze bakkerij overgenomen door de ook nu nog bekende Westerborker familie Slomp.

Jan Joosten vertrok naar Beilen en hij begon in de Hekstraat een bakkerij. Later kocht bakker Hoekzema dit pand van Joosten.

Jan Joosten en Dina Strabbing kregen vier zonen: Jan, Hendrikus, Hilbertus en Geert en een dochter, Hillichje.

De bakkerij ging omstreeks 1920 over naar de jongste zoon Geert

Foto familie Joosten met personeel voor de winkel in de Brinkstraat. Vanaf links: Jan Joosten Sr. met de trekhond Hektor, Femmigje Maat (dienstmeisje), Tine Joosten-Lonsain met Hillegienus Joosten op de arm, Johannes Joosten aan de hand van zijn vader Geert Joosten, Geert Kuik (knecht), Pietje Joosten-Kikstra, Dina Joosten (dochter van Hilbertus Joosten), Hendrikus Joosten (de latere hoofdonderwijzer van de Beilervaat) met voor zich zijn dochtertje Dina en zoontje Dirk aan de hand.

die op 8 september 1910 trouwde met Aaltiena Hendrika Lonsain. Zij overleed op 1 augustus 1924 en Geert Joosten hertrouwde later met zijn nicht Hendrika Strabbing.

Geert Joosten had zes zonen: Jan, de verteller van het verhaal, was de oudste, gevolgd door Johannes, Hillegienus, Gerard, Hendrik en Dienus. Een zevende zoon overleed kort na zijn geboorte op 10 augustus 1924.

Arbeidswet

Deze kinderen moesten vader al vroeg helpen in de bakkerij. Om de week had elk kind zijn werkbeurt. Dit had een reden, want op de arbeidstijden werd vroeger goed gelet door de Marechaussees, die vanuit de kazerne in Dwingeloo naar Beilen kwamen. Het kon zelfs gebeuren dat een bakker die binnen een tijdsverloop van twee jaar, drie maal voor een overtreding van de Arbeidswet was bekeurd, werd gestraft met een gevangenisstraf. De leden van de Bakkers-patroonvereniging van Beilen/Westerbork vonden dit onbillijk en zij zijn in optocht naar de Officier van Justitie in Assen gegaan om daarover te klagen. De officier had wel begrip voor hun situatie; hij kon echter niets anders doen dan de wet handhaven.

Jan Joosten: "Mijn vader zocht naar een oplossing. Hij liet daarom bij smid Vrieling speciale platen maken die precies voor de ramen pasten en die met ijzeren pennen in de kozijnen waren vastgemaakt. Hierdoor was er van buitenaf geen lichtstraaltje meer zichtbaar.

Vader was niet meer van plan om vreemd personeel in dienst te

*De Brinkstraat omstreeks 1940.
Links het pand van Geert Joosten.
Het tweede huis is later bij de
doorbraak van de Raadhuisstraat
afgebroken.*

*Bakkers in de sneeuw (1955).
Vanaf links: Stef Hummel en Tom
Brouwer.*

nemen en hij redeneerde dat hij zes zonen had en dat die best konden meewerken in de bakkerij. De oudsten, Johannes en ik, moesten om de week meewerken. Hillegienus en Gerard mochten vanwege hun leeftijd pas na 7 uur 's morgens werken.

Als oudste was ik het eerst aan de beurt. De week daarna moest Johannes aan het werk. Toen mijn vader hem 's maandagsmorgens riep, bleef hij in bed liggen: hij had geen zin om zo vroeg aan het werk te gaan. Ik heb toen steeds elke morgen eerst in de bakkerij gewerkt om mij daarna om te kleden en om halfnegen naar mijn werk bij notaris Van der Ley te gaan.

Het was hard werken in een bakkerij. Met bijzondere feestdagen, zoals Pasen, Pinksteren en Kerstmis, werd al op de vrijdagavond begonnen met het bakken en dan werd de hele nacht doorgewerkt. Met Johannes is het later wel goed gekomen. Na de machts-overdracht in Indonesië is hij als belastinginspecteur met collega's uitgezonden om daar de belastingdienst op poten te zetten. Hij was drie jaar in Djakarta gedetacheerd.

In 1932 ben ik gestopt bij notaris Van der Ley en ben ik gaan werken bij het Ministerie van Landbouw in Den Haag. Na een half jaar kwam ik te werken bij de accountantsdienst van dat ministerie. In 1937 ben ik als procuratiehouder teruggekeerd bij notaris Van der Ley. Op 1 november 1937 begon ik een eigen accountantskantoor.

Een bakker kon in vroeger jaren heel goed z'n brood verdienen. Dit kwam doordat de boerenbevolking heel veel roggebrood at bij het zware handwerk op het veld. Er waren direct na de tweede wereldoorlog nogal wat bakkers in Beilen en directe omgeving. In

Rechts vooraan het pand van bakkerij Hoekzema, waar Joosten later ook gebruik van maakte. Boven de deur staat te lezen: brood, beschuit, koek, banket.

de Brinkstraat waren er maar liefst zes: Evenhuis, Johannes de Boer, Willems, oom Jan Joosten, Arbeider en de zaak van opa Jan Joosten en mijn vader Geert Joosten.

In de Kruisstraat waren er drie: Haverkamp, Willem Pots en Jan Brouwer die daarnaast ook nog een café had. In De Paltz zat Hendrik de Jonge. In Lieving bakte Harm Nijlunsing. In de Hekstraat Hoekzema en in de Molenstraat Lindemulder. In Hijken Jan Wessels en in Oranje Bertus Kramer. In Hooghalen zaten Walles en Fledderus. In Wijster de weduwe Kruiter en in Drijber Struik. En zij verdienden allemaal een boterham. Al deze bakkers waren verenigd in de patroonsvereniging Beilen/Westerbork.

Opa had een aantal knechten: Johannes de Jonge, de vader van kruidenier Arend de Jonge, Chris Werndly, Harm Maat en Wessel Spoelder. Deze knechten sliepen bij ons op de zolder, waar zij aparte slaapkamertjes hadden.”

Stef Hummel

Een van de latere knechten was Stef Hummel, nu 69 jaar oud. Hij is omstreeks 1950 op 15-jarige leeftijd bij Joosten aan het werk gegaan.

Hij vertelt: "Hillegienus was toen al de baas. De oude Geert Joosten deed nog wat kleinere klusjes, zoals wanneer er brood te kort was, ging hij dat nabrengen. Hij deed dit dan met Thijsen, zijn oude vriend en onderweg dronken ze gezellig een borreltje. De hoofdzaak was het bakken van koek. Hierom stond Joosten in de verre omgeving bekend; zelfs tot in Ruinen en Ruinerwold. Twee keer per week werd met de motorbakfiets, vol met koek, naar die plaatsen gereden.

Ik bakte brood en koek en wanneer ik daar klaar mee was, bracht ik met de transportfiets brood naar de kruidenierswinkels van

Nogmaals het pand van bakker Hoekzema

Hr. Ms. BEILEN

In 1954 werd de kustmijnenveger Hr.Ms. Beilen in dienst gesteld. Deze houten boot van 400 ton met een bemanning van 4 officieren en 36 schepelingen, had de marine met 13 andere mijnenvegers in bruikleen van de Verenigde Staten. In het raadsbesluit van 31 maart 1954 stelde de raad na enige discussie een krediet van 300 gulden beschikbaar voor de aanbesteding van een plaquette met daarop het wapen van de gemeente Beilen aan de commandant van Hr.Ms. Beilen. Ook was het geld bestemd voor de ontvangst van de bemanning, zodat met hen een stevige band kon worden opgebouwd.

De krentenwegge zal ongetwijfeld door de bemanning zijn verorberd. Hierover wordt niet specifiek gerept in het dossier over Hr.Ms. Beilen. Wel over aangeboden taarten. Ook blijkt dat het gemeentebestuur verscheidene bezoeken bracht aan het schip. Deputaties van de bemanning werden ook in Beilen ontvangen. Lunches werden aangeboden en de DOMO werd bezichtigd. In de raadsvergadering van 30 oktober 1975 bedankte de laatste commandant van Hr.Ms. Beilen, de luitenant ter zee eerste klasse, J.J.P.Ouéré, de gemeenteraad. De gastvrijheid van het Beiler gemeentebestuur was bij de marine in Den Helder spreekwoordelijk geworden! Men sprak nog steeds over de omvang van de pannenkoeken.

Hr. Ms. Beilen, kustmijnenveger

Steenge (waar nu de videotheek aan de Havenstraat zit) en Jan Hummel in Lieving. De transportfiets had een groot reclamebord en daar stond op "Wat Joosten maakt dat smaakt!" De schoolkinderen riepen dan, als ik langs ze fietste: "Muf!"

Hillegienus was de 'baas'. In de Brinkstraat werd de bakkerij verbouwd. Er kwam een nieuwe oven in een aanbouw en verder kwamen er nieuwe machines. Ook werd er toen opnieuw door Joosten gebakken in de bakkerij van Hoekzema in de Hekstraat. Joosten was al eigenaar geweest van dit pand, had het aan Hoekzema verkocht, maar later weer teruggekocht. In die tijd woonde Gerard Joosten in dat pand.

In die jaren was het bakken echt handwerk. De bakkers stonden samen aan de werkbank en het deeg dat uit de deegmachine kwam, werd op de werkbank gelegd om te rijzen en daarna afgewogen. Een bol deeg woog 800 à 900 gram. Daarna werd het deeg met de hand opgemaakt, in blikken gedaan en dan moest het een uur rijzen en werd vervolgens een half uur gebakken. Het hele proces duurde drie à drieënhalf uur.

Met de nieuwe machines ging het proces wat sneller; nu duurde het bakken van brood tweeënhalf tot drie uur. Ook kwamen er machines voor de banketbakkers. In de Brinkstraat werkten behalve Hillegienus, Gerard en Hendrik Joosten ook Wessel Spoelder en Riëks Hertsenberg, die uit de buurt van Vroomshoop kwam. Verder was er magazijn- en bezorgpersoneel. Van Wessel Spoelder heb ik het bakkersvak geleerd.

Vroeger was het gezellig in de bakkerij aan de Brinkstraat. Je werkte samen aan de werkbank en je was gezellig aan het praten. Ook de dienstmeisjes kwamen iedere morgen altijd eerst naar de bakkerij en dan werd er een eitje gebakken.

Zaterdags kregen we na het bakken en nadat we de bakkerij schoon hadden gemaakt, meestal bruine bonen. Ja, het was er gezellig en gemoedelijk. Ik heb nog een prachtige foto van een krentenwegge van drie meter lengte. Deze wegge werd gebakken in de nieuwe oven in de Brinkstraat."

Krentenwegge

Aan die krentenwegge was een heel verhaal verbonden.

Griet Bijker, één van de winkelmeisjes, weet nog precies te vertellen wat er met die krentenwegge van 50 kilo is gebeurd: "Dat krentenbrood was bestemd voor de bemanning van de marineboot, Hr.Ms. Beilen, en werd gebakken in opdracht van het gemeentebestuur. Ik heb deze foto zelf ook en ik heb destijds op de achterkant het jaartal 1954 gezet. De gloeiend hete wegge werd uit de oven gehaald en op een lange plank gelegd. Eén van de bakkers was wat kleiner van stuk en daardoor werd de plank scheef

Links: Krentenwegge voor de bemanning van Hr.Ms. Beilen. Vlnr. Geert Joosten senior, Hillegienus Joosten, Nolly Joosten-van Leijenhorst met Geert Joosten junior, Stef Hummel, Rieks Hertsensberg, Griet Bijker en Lutske Bijker (zusters uit Eemster), Hendrik Joosten.

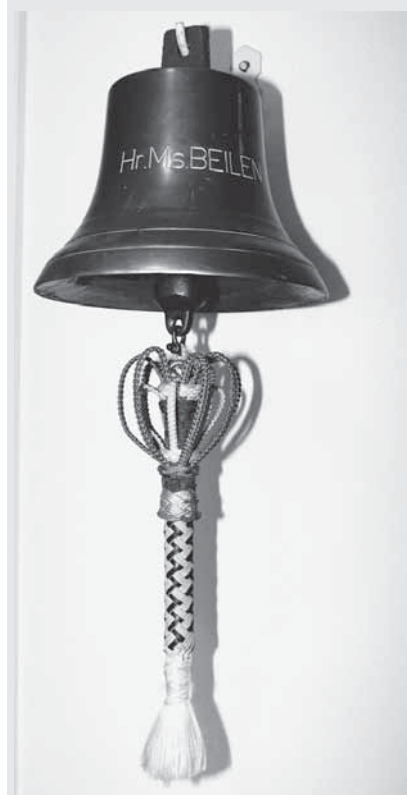
gehouden en gleed de krentenwegge op de grond. Ik moest vreselijk lachen want het was zo'n koddig gezicht, die wegge in wel 20 stukken op de grond. Hillegienus was kwaad op mij, omdat ik zo lachte. Hillegienus: "Sta niet zo te lachen!" Ik antwoordde hem: "Man, al ontsla je mij, ik kan niet stoppen met lachen". Hillegienus: "Nou dat gebeurt niet, hou op met lachen en ruim de rotzooi op". Hillegienus was er natuurlijk niet gelukkig mee, maar we kregen wel allemaal een stuk van het krentenbrood mee naar huis. Het was natuurlijk niet meer te verkopen. Er moest opnieuw een krentenwegge worden gebakken."

We hebben ook nog eens een krentenwegge gebakken voor Henk Brunsting, de sigarenwinkelier uit de Brinkstraat. Hij was toen omstreeks 45 jaar en had geen kinderen. Zijn medejagers hadden toen onder het genot van een borreltje tegen hem gezegd: "Man als jij op je oude dag nog kinderen kunt maken, dan krijg je van ons een krentenbrood van honderd pond". Die weddenschap nam Brunsting aan, wetende dat zijn vrouw op dat moment al in verwachting was!

De vier bakkers hebben toen de krentenwegge op een plank door de Brinkstraat gedragen en naar Brunsting gebracht."

Winkelmeisje

Ook Griet Bijker, tegenwoordig woonachtig in Dedemsvaart, heeft met veel plezier bij Joosten als winkelmeisje gewerkt: "De familie Joosten ging heel gemoedelijk met ons om en het was net alsof we ook bij het gezin hoorden; heel gezellig". Ze denkt met plezier aan de jaren 1953 tot 1956 terug. Ze vertelt verder: "De oude Geert Joosten woonde naast Hillegienus. Hoewel Hillegienus de baas was, beheerde oude Geert de centen. In een kast in zijn woonkamer stond een kist en daarin zat het geld. Wanneer er rekeningen van

De scheepsbel van Hr.Ms. Beilen, die op 26 maart 1975 uit de vaart werd genomen, werd tijdens de raadsvergadering in bruikleen aan de gemeente overgedragen. Deze bel hangt nog steeds in het gemeentehuis.

De eerste steenlegging op 15 april 1957 door Geert Joosten sr. en zijn kleinzoon Geert Hzn. in aanwezigheid van mevr. Nolly Joosten-Van Leijenhorst, Hillegienus Joosten, mevr. Jo Joosten-Lahuis en Jan Joosten.

De officiële ingebruikstelling van de oven door burgemeester S.G. Römelingh.

leveranciers betaald moesten worden, dan haalde ik het geld daaruit. Soms zat er wel 10.000 gulden in. Ja, ik had als jong meisje wel een vertrouwenspositie.”

Nieuwe broodfabriek in Karspelstraat

Hillegienus en Jan Joosten hadden in 1956 samen een commanditaire vennootschap opgericht. Zij hadden de ambitie om uit te breiden. Van de gemeente Beilen werd een stuk grond gekocht achter de Hekstraat en daarop werd een nieuwe fabriek gebouwd door de aannemers Lahuis en Gaasbeek.

Lahuis was een zwager van Jan Joosten. De Karspelstraat werd speciaal voor de ontsluiting van de fabriek aangelegd. Op 22 april 1958 werd de grote oven voor het eerst ontstoken door de burgemeester S.G. Römelingh. In de fabriek werd een grote receptie gehouden voor genodigden, personeel en de bouwers van het pand. Nieuwe afzetkanalen werden gezocht en gevonden. Er werd in een drie ploegensysteem gewerkt door 30 tot 40 bakkers. Vier mensen werkten op het kantoor en er waren chauffeurs voor de bestelwagens en de vrachtauto.

Brood werd geleverd aan kruideniers en bakkers in Meppel, Hoozevee, Ruinen, Ruinerwold, Boel, Oosterwolde, Steenwijk, Giethoorn, Wapse, Willemsoord, Westerbork, Witteveen, Pesse. Ook werd geleverd aan de Albert Heijn winkels in Assen, Hoozevee en Meppel.

Daarnaast werden de strafinrichtingen van Balkbrug en Veenhuizen van brood voorzien. Ook de militairen in de kazernes van Assen, Steenwijk, Havelte en Groningen aten het brood van Joosten.

De twee grote ovens van de fonkelnieuwe fabriek waren goed voor maar liefst 2400 broden per uur!

Ook de export kreeg de aandacht; er werd zelfs gebakken voor

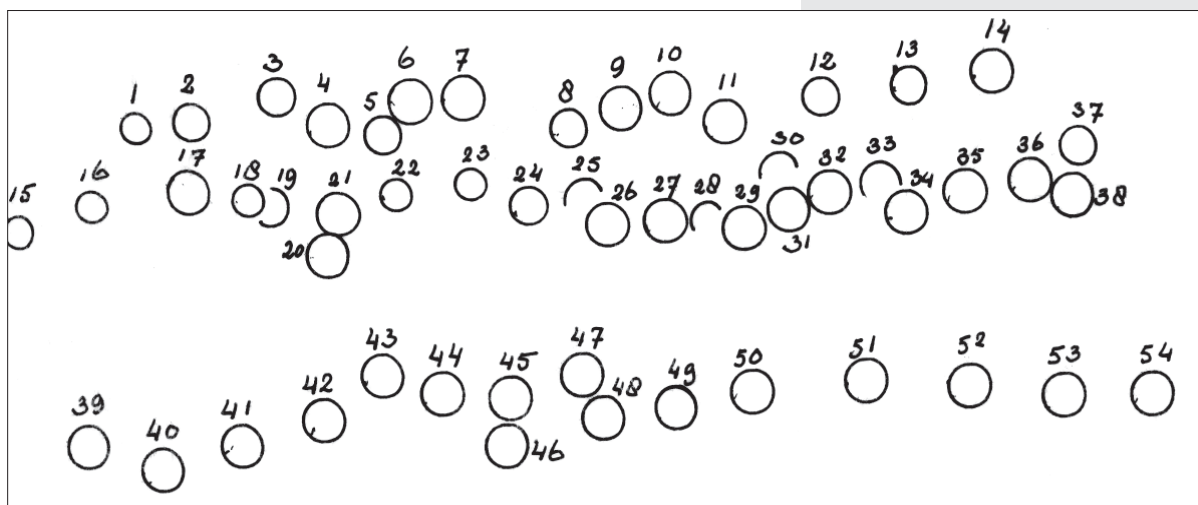

Foto genomen ter gelegenheid van de officiële opening van de nieuwe broodfabriek in de Karspelstraat op 22 april 1958 met daarop de familie Joosten, het personeel en afnemers.

1- Albertje Seubring, Halerbrug; 2- Jan Hummel, kruidenier te Lieving; 3- Albert Ottens, Beilen; 4- mevr. Ottens, Beilen; 5- ?; 6- ?; 7- Tinus Faber, Assen; 8- mevr. Huisman; 9- Hendrik Huisman, kruidenier te Wijster; 10- B.Rump, kruidenier te Drijber; 11- mevr. Rump; 12- mevr. Hartman; 13- Hartman, kruidenier te Drijber; 14- Piet Roelfsema; 15- mevr. de Vries; 16- Job de Vries; 17- Hendrik Joosten; 18- Jan Joosten; 19- Geert Joosten sr.; 20- Geert Joosten jr.; 21- mevr. Nolly Joosten; 22- Hillegienus Joosten; 23- Stef Hummel; 24- Henk Bosman; 25- Roelof Oldenkamp; 26- mevr. Oldenkamp; 27- S. Smit-Mast; 28- Johanna Oldenkamp-Koopmans; 29- G. de Ruiter-Tamming; 30- Jan Oldenkamp; 31- Jan Smit, kruidenier te Beilen; 32- Jan de Ruiter, kruidenier te Beilen; 33- Jan Vording; 34- Annie Meijering-Lonsain; 35- Tinus Tamming; 36- Piet de Ruiter; 37- ?; 38- Annie de Ruiter; 39- Geert Joosten (Hzn); 40- Bernhard Joosten (Hzn); 41- Hans Seydell; 42- Albert Sanders; 43- Willy Hummel; 44- Dina Gils; 45- Alie Boer; 46- Geertje Huisman; 47- ?; 48- Jantje Smit; 49- Coba Ypma; 50 t/m 54 vermoedelijk afnemers uit de Achterhoek.

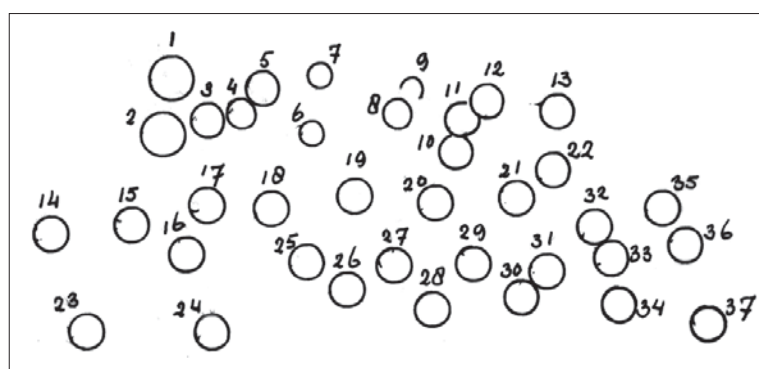

Foto personeelsreisje firma Joosten

1- Bouke ?; 2- mevr. Huisman, Wijster; 3- vriendin van Bouke ?; 4- Hendrik Huisman, Wijster; 5- Coba Veninga, Beilen; 6- mevr. Achterop; 7- H. Boer, Hoogeveen; 8- H.G. Achterop, Beilen; 9- Ensing, Hoogeveen; 10- Piet Roelfsema; 11- Henk Bosman, Beilen; 12- mevr. Ensing; 13- Ruben; 14- H. Keizer, Smalbroek; 15- mevr. de Vries, Beilen; 16- Franssen, Dwingeloo; 17- Job de Vries, Beilen; 18- mevr. Ottens, Beilen; 19- Albert Ottens, Beilen; 20- Hilda Joosten-Witholt, Beilen; 21- Hendrik Joosten, Beilen; 22- mevr. Ruben; 23- mevr. Keizer; 24- mevr. Franssen; 25- mevr. Kraeima; 26- Kraeima, Beilen; 27- mevr. W. Hummel; 28- Jan Boer, Hoogeveen; 29- Dina Gils; 30- Jan Joustra, Beilen; 31- mevr. Joustra; 32- mevr. Dik; 33- Tinus Naber, Elp; 34- Stef Hummel; 35- Arie Dik; 36- Albert Krui-ter, Wijster; 37- Frens Dekker, buschauffeur.

een koekjesfabriek in Kleve, net over de Duitse grens bij Nijmegen. Van de plaatselijke bakkers Haverkamp, Kwint en Lindemulder werd de broodproductie overgenomen. Ook de bezorgers kwamen in dienst bij Joosten. Lindemulder ging zelf verder met koek en cake.

De twee broers Joosten hadden een duidelijke taakverdeling: Hillegienus had de dagelijkse leiding en Jan verzorgde de administratieve kant.

Aan een eventuele opvolger was ook al gedacht: Geert, de zoon van Hillegienus, was hier voor in beeld. Na de middelbare school ging Geert naar Groningen om economie studeren, een studierichting die prachtig zou passen in een zakelijke carrière in de bakkerij. Geert Joosten was zelf echter een andere mening toegedaan: "Na een paar maanden had ik in de gaten dat economie niets voor mij was. Ik ben toen overgestapt naar scheikunde. In dit vak promoveerde ik aan de universiteit van Cambridge in Engeland. Ik was toen natuurlijk verloren voor de bakkerij. Ik kwam te werken bij Shell en na een hoogleraarschap aan de universiteit van Groningen, ging ik naar de Gasunie in Groningen. Daar ben ik ondertussen als algemeen directeur van het gastransportbedrijf van de Gasunie met pensioen gegaan."

De export gaf naast expansie ook de nodige zorgen. Stef Hummel: "De Duitsers waren heel kritisch bij het in ontvangst nemen van de producten en wanneer het hen niet aanstond, dan moest het spul weer terug worden genomen. Dit heeft heel wat geld gekost. Volgens mij heeft de binnenlandse markt door die export te weinig aandacht gekregen."

Ook Geert Joosten spreekt over een teruggang in de ontwikkeling van het bedrijf: "In het hele bedrijfsleven was in de tweede helft van de zestiger jaren een tendens naar steeds groter. We deden daar

Burgemeester Römelingh bewondert één van de nieuwe machines.

Vier personeelsleden, vanaf links: Dina Gils, Tinus Tamming, Jantje Smit en Coba Ypma

Personeel van bakkerij Joosten, aannemer Gaasbeek en loodgieter Padding tijdens de zichtbaar gezellige receptie. Vanaf links: Mevr. Otten, mevr. Ina Smit-de Ruiter, mevr. Geesje de Ruiter-Tamming, Harm Smit, Albert Padding, aannemer Rieks Gaasbeek, Lutske Bijker, Roelof Oldenkamp, Jan de Ruiter, Henricus M. Gaasbeek, Henk Bosman, staande jongen is niet bekend, Willem Gils, Jan Gaasbeek, Albert Otten.

Werknemers van loodgieter Jan Padding en schilder Jannes Snoeijer tijdens de openingsreceptie. Vanaf links: Lammert Olijve, Evert Bos, Gerrit Oortwijn en schilder Jan Haverman.

De brood- en koekfabriek aan de Karspelstraat. Nu is de Stichting Welzijn Ouderen er gehuisvest.

Foto's

Archief Gemeente Midden-Drenthe: blz. 25.
 Familie Joosten: blz. 23 links, blz. 26 links, blz. 27 t/m 31.
 Foto-archief HVGB: blz. 22, 23 rechts en 24.
 T.L. Kroes/foto-archief HVGB: blz. 21, 26 rechts.

aan mee en de omzet groeide gestaag. Het bedrijfsconcept van Joosten was best goed: 's nachts brood bakken en overdag koek. Ik heb trouwens wel eens medelijden gehad met de bewoners van de Hekstraat die elke nacht last hadden van het lawaai van de fabriek. Maar de groei vertraagde. Daarbij kwam dat een grote Duitse afnemer met een grote betalingsachterstand stopte en z'n verplichtingen niet nakwam. Geld om zelf overnames te doen was er niet. Het ontbreken van een opvolger speelde ook een rol en toen mijn vader en oom Jan de zaak goed konden verkopen werd dat gedaan."

Jan Joosten vult nog wat meer details in: "Het zakendoen in Duitsland gaf de nodige problemen. Een grote Duitse afnemer kwam in 1963 door een hartstilstand te overlijden. Juist op dat moment was hij bezig met een grote verkoopactie van "Kekse"-koeken. Hiervan lag een grote voorraad opgeslagen in de vrijhaven van Bremen. Zijn erfgenamen waren toen gedwongen om die voorraden tegen lagere prijzen aan de concurrentie te verkopen en daarmee was de winst weg. Mijn broer en ik hebben dat Duitse bedrijf later overgenomen, maar tot echt grote omzetten leidde dat niet."

In 1972 werd de zaak van Joosten verkocht aan bakkerij Trip in Assen. Stef Hummel: "Eerst werd er nog doorgewerkt in de Beiler fabriek, maar langzamerhand werd de hele productie overgeplaatst naar Assen. Ook het grootste deel van het personeel kon mee. Ik heb zelf nog 20 jaar bij Trip gewerkt".

De nieuwe eigenaar van de broodfabriek bleek niet gecharmeerd te zijn van het bakken en verkopen van koek, het product waarvoor Joosten juist bekend was geworden.

De vroegere grossiers van Joosten en de Duitse afnemers bleven echter vragen naar de vertrouwde koek van Joosten. De gebroeders Joosten vonden hiervoor een oplossing: de koek van Joosten werd nu gebakken door bevriende bakkers voor wie Joosten in het verleden ook reeds had gebakken. Hillegienus Joosten nam de binnenlandse markt voor zijn rekening, terwijl Jan Joosten zich richtte op Duitsland. In feite waren er twee afzonderlijke bedrijven gekomen. De bevoorrading van 'Joosten koek' aan de groothandel gebeurde nu niet meer door eigen personeel. Dit werd verzorgd door expeditiebedrijven. Na een aantal jaren werden deze activiteiten door beiden gestaakt.

De broodfabriek werd door bakkerij Trip aan de gemeente Beilen verkocht. Eerst was de dienst gemeentewerken in het pand gehuisvest. Later kreeg de Stichting Welzijn Ouderen de beschikking over het pand.

Bestuursmededelingen

Het bestuur van de Historische Vereniging Gemeente Beilen werkt momenteel aan de uitgave van twee boeken.

Jubileumboek v.v. Beilen 1930-2005

In samenwerking met de v.v. Beilen wordt gewerkt aan de uitgave van een jubileumboek ter ere van het 75-jarig bestaan van deze vereniging.

Het boek telt ongeveer 100 bladzijden met veel foto's. Het boek wordt uitgegeven met een gelamineerde omslag.

Het boek zal op 17 juni 2005 worden gepresenteerd.

Leden van de Historische Vereniging Gemeente Beilen kunnen het boek vanaf 20 juni 2005 tegen de reductieprijs van • 10,00 ontvangen. Het boek is te bestellen bij: W. Bazuin-Brinkman of G. Drenth-Barkhof.

Beilers in Nederlands-Indië 1945-1950

Het boek *Beilers in Nederlands-Indië 1945-1950* zal begin september 2005 worden gepresenteerd.

Het boek is geschreven met de verhalen van zes oud-Indië-gangers: J. Gaasbeek, G.A. Kleine, W. Nijlunsing, J. Oosterhof, G. Seubring en H.J. Staal. De redactie heeft behalve hun verhalen ook teksten uit dagboeken, brieven, verslagen en krantenberichten verwerkt. De verhalen van de Beiler mannen zijn steeds geplaatst in het licht van (internationale) politieke ontwikkelingen, terwijl aan het einde van de meeste hoofdstukken wordt beschreven hoe G.A. de Ridder, eindredacteur van het *Nieuwsblad voor Beilen*, de gebeurtenissen in Nederlands-Indië, maar ook in politiek Den Haag beschouwde.

Meer informatie over de presentatie in het volgend tijdschrift.

Rectificaties

I- In het artikel van Janny Hoogeven-Zuidberg, 'Het Westeinde te Hijken omstreeks 1950, deel II', in: *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen* (2005, 1) is op bladzijde 25 ten onrechte als foto-bijlschrift de beer van Jan Geerts een zeug genoemd. De redactie weet echt wel wat het verschil is tussen een beer en een zeug, maar een grote mate van bijziendheid heeft waarschijnlijk voor deze tragische vergissing gezorgd. Onze verontschuldiging.

II- In datzelfde artikel, maar nu op bladzijde 21 staan de grootouders van Betsy Tattje uit Hijken afgebeeld voor de boerderij waar zij inwoonden bij hun jongste zoon. Betsy Tattje: 'Hun woongedeelte betrof de linkerkant waarvan de deur naar de deel en het raam van de woonkamer zichtbaar zijn. Mijn grootmoeder heet echter niet Martha van Goor maar Marchien van Goor. Zij werd Mat van Henduk Bos genoemd. Mijn opa had als bijnaam: d'olde kippe. Dit was geen scheldnaam, maar een verwijzing naar het beroep dat hij uitoefende. Hij handelde o.a. in kippen en droeg die in een mand op zijn rug.'

Een foto van de voetbalvereniging Beilen uit 1930.

Staand, vanaf links: J. Bos, onbekend, J. Steenge, A. Steenge en H. Steenge.

Geknield en zittend vanaf links: F. Seijdel, Otje Huisman, B. Postema, Jan Steenge (doelman met pet), onbekend en onbekend

